

Kort og præcis gør-det-selv guide til biblioteksvideo

En anmeldelse af Claus Aarslev

En anmeldelse af: **De nye udlånsmedier: Guide 1994: Video og elektroniske bøger på biblioteket/** af Carsten Berthelsen, Steffen Knak-Nielsen, Peter Frost-Olsen, Rigmor Kappel Schmidt. - Kbh.: Danmarks Biblioteksforenings Forlag, 1993. - 93 sider.

Indtil for få år siden var der kun ganske få og ofte lidet efterspurgte videotitler at tilbyde danske folkebiblioteksbrugere, men specielt i 1993 har vi set en markant stigning i antallet af interessante titler i det materiale, der tilbydes bibliotekerne. Ikke mindst har Dansk BiblioteksCenter langt om længe fået nogle gode kontakter indenfor videobranchen, men også en række andre distributører har nu fundet ud af at bibliotekerne udgør et potentielt marked for mange typer kvalitetsfilm. Så har man ikke allerede udlån af video, er det manglende udbud af titler med udlånsret ikke længere en brugbar undskyldning for at tøve med at give videoen en plads som en naturlig del af bibliotekets tilbud af oplevelser og information.

Der knytter sig naturligvis en lang række problemer til indførelsen af et nyt udlånsmedie, men her er der god hjælp at hente i en ny bog udgivet af Danmarks Bi-

blioteksforening. "De nye udlånsmedier: Guide 1994" er en praktisk guide til håndtering af video i bibliotekerne samt en kommenteret vejviser til producenter og distributører af udlåns-clearedede videoer. Bogen indeholder endvidere to selvstændige afsnit med en introduktion til begrebet *elektroniske bøger* som potentielt udlånsmedie, distribueret enten på disketter, optiske lagermedier eller via globale netværk.

Video

Bogens afsnit om video er skrevet af Carsten Berthelsen og er en kraftig revideret og udvidet udgave af bogen "Video for alle" fra 1991. På baggrund af de store forandringer markedet har undergået i de forløbne år er udgivelsen af denne nye udgave absolut velbegrundet. Ikke alene er der kommet mange nye distributører til, men også nye fortolkninger af ophavsretslovens bestemmelser vedrørende distribution af videogrammer er ved at gøre sig gældende. Og netop ophavsretsloven har hidtil givet de danske rettighedshavere uindskrænket mulighed for at bestemme, hvorvidt en videotitel måtte udlånes til private eller ej. I praksis betyder det, at man ved hvert enkelt køb skal sikre sig en skriftlig erklæring på retten til at udlåne den bestemte videotitel. Men ikke

nok med det, for importerer man en video, er det ikke nok at sikre sig udlånsretten fra den oprindelige rettighedshaver, man skal også sikre sig retten til udlån hos en eventuel dansk distributør, og det har, ud over at være besværligt, også været umuligt, da Foreningen af danske Videogramdistributører har forbudt deres medlemmer at handle med bibliotekerne af hensyn til de betrængte videoudlejningsbutikker. Dette har selvsagt i mange år forhalet en fornuftig udvikling i bibliotekernes mulighed for at anskaffe oplagt biblioteksegne videoer, men nu synes trængslerne ved at være omme. Dels forventes det, at videogramdistributørerne taber en løbende EU-sag om parallelimport, således at danske distributører ikke længere skal inddrages i rettighedsspørgsmålet i forbindelse med udenlandsk producerede videoer, og dels er der ikke længere enighed blandt videobranchen om at bandlyse bibliotekssalg, idet flere store distributører allerede har indgået aftale med DBC og DR om udbud af clearede videoer til biblioteksbrug. Det giver anledning til en god portion optimisme på biblioteksvideoens vegne, og med tiden fører det vel også til et fald i den kunstigt opskruede pris, som i øjeblikket forlanges for de fleste videoer.

Denne udvikling i de ophavsretlige forhold og hvordan man i praksis forholder sig til dem, giver Carsten Berthelsen en glimrende, både kortfattet og præcis beskrivelse af i to afsnit om biblioteksvideoens jura og historie, hvor han også kort beskriver og kommenterer de forskellige ideologiske angreb på videoen som en i sig selv underlødigt størrelse og en trussel mod den gode bog. Grundholdningen er, ikke overraskende, at det er det formidlede budskabs kvalitet og ikke mediets beskaffenhed, der er bestemmende for biblioteksrelevansen, men en dybere diskussion af kvalitetsbegrebet har vi dog til gode.

Herefter følger et praktisk afsnit. Hvordan håndteres videokassetterne i udlånet? Hvordan formidles de? Hvordan sikres de mod ødelæggelse, tyveri og hærværk? Hvilket udstyr skal man have til afspilning på biblioteket? Her er samlet en masse små gode råd, hvor nogle kan synes lidt selvfølgelige, men alligevel rare at have som en huskeliste. Enkelte problemer mangler jeg dog en beskrivelse af, f.eks. en beskrivelse af reglerne for katalogisering af videoer, der adskiller sig en del fra katalogisering af bogligt materiale, og ofte er nødvendige at lave lokalt. Endelig er enkelte gode råd ikke lige velovervejede. F.eks. hævdes det at "Lånetiden for videogrammer bør være kort - f.eks. 8 dage" (s. 28) af

hensyn til cirkulationen. Jeg kan ikke se, hvorfor en video absolut skal afleveres hurtigere end en bog. Ok, det er ofte hurtigere at se en video end at læse en bog, men ikke nødvendigvis hurtigere at tilegne sig indholdet, specielt ikke, hvis der er tale om et instruktionsmateriale, f.eks. et sprogkursus.

De beskrivende afsnit suppleres af en omfattende emneopdelt litteraturliste med henvisninger til overvejende dansk litteratur om video i bibliotekssammenhæng.

Kapitlet om video rundes af med en længere vejviser primært over distributører og producenter af videoer rettet mod biblioteker. Udover adresser og telefonnumre giver vejviseren en kortfattet profil af firmaet med eksempler på tilbudte titler og priser. Endvidere indeholder vejviseren nyttige henvisninger til andre organisationer og firmaer og tidsskrifter af interesse i forbindelse med håndteringen af biblioteksvideoer.

Så alt i alt er det en meget nyttig, veldisponeret og fuldt tidssvarede guide til de praktiske og juridiske problemer, der knytter sig til arbejdet med videomediet i bibliotekerne.

Udlån af elektroniske bøger?

Bogens andet afsnit beskæftiger sig med *elektroniske bøger* som et potentielt udlånsmedie. Elektroniske bøger er valgt som et samlet begreb for opslagsværker, leksika og lignende, udgivet på forskellige elektroniske lagermedier, som f.eks. CD-ROM og Laserplader. Afsnittet er skrevet af Steffen Knak-Nielsen og giver en introduktion til nogle af de tekniske, praktiske og juridiske problemstillinger, der er knyttet til mediet, med henblik på at vurdere om den elektroniske bog overhovedet kan anvendes som udlånsmedium.

Indholdet i de nye medier, og måden at formidle dette indhold på gennem en interaktiv dialog mellem bruger og værk, gør det til oplagte værker at formidle gennem folkebibliotekerne sideløbende med de andre trykte og audiovisuelle medier. Problemet er primært af teknisk og juridisk karakter. Er der basis for at antage at brugerne har udstyr derhjemme til at bruge værkerne, og er det lovligt at låne værkerne ud?

Steffen Knak-Nielsen giver ikke noget entydigt svar på disse spørgsmål, men gennem en omfattende opregning

af de forskellige nutidige og nært forestående distributionsmedier og lagringsformater, med hver deres karakteristika og specielle krav til afspilningsapparat, gives en klar fornemmelse af, at der endnu ikke er udviklet en standard, der gør et enkelt lagermedium bredt anvendeligt blandt private brugere. En undtagelse er måske CD-ROM-systemet, der så småt er ved at finde udbredt anvendelse blandt private i forbindelse med den hjemlige PC. Afspilningsapparatet er prismæssigt overkommeligt at anskaffe og antallet af CD-ROM-udgivelser rettet mod konsummarkedet er steget voldsomt gennem de sidste år, og på bibliotekerne oplever vi da også flere og flere forespørgsler på CD-ROM til udlån.

De juridiske aspekter ved biblioteksudlån af CD-ROM-baserede medier er endnu ikke fuldt klarlagt. Steffen Knak-Nielsen diskuterer problemet i forhold til ophavsretsloven og konkluderer, at CD-ROM-udgivelser principielt må betragtes på linie med trykte udgivne værker og derfor kan gøres til genstand for offentligt udlån, men at der på den anden side, til de enkelte udgivelser, ofte er knyttet væsentlige begrænsninger i brugsretten, som kan have retsgyldig virkning. Sammenfattende anbefales hver enkelt bibliotek skriftligt at sikre sig retten til udlån i forbindelse med et eventuelt køb.

Hvor stor brugerinteressen for de nye medier er, og hvilke juridiske problemer det giver, får vi snart mulighed for at se, idet et enkelt bibliotek, Silkeborg Bibliotek, har været hurtigt ude, og i januar 1994 har startet et egentligt udlån af CD-ROM-plader, foreløbig med over 20 titler til udlån, her iblandt enkelte leksika, men ellers overvejende sharewareprogrammer til PC-brug.

Udlån af elektroniske bøger er altså ikke kun en fremtidsmulighed, men noget der er igang her og nu, og

mens vi venter på nogle praktiske erfaringer med mediet som udlånsmedium, kan Steffen Knak-Nielsens artikel tjene som indgang til nogle af de overvejelser, der nødvendigvis må gøres i forbindelse med disse nye medier.

Internet

Bogen afsluttes med en lille artikel om mulighederne for at hente elektroniske tekster hjem via det verdensomspændende netværk "Internet". Artiklen, der er forfattet af Peter Frost-Olsen og Rigmor Kappel Schmidt, giver en kort beskrivelse af, hvad Internet er, hvordan man får forbindelse til det i Danmark, samt eksempler på typer af tekster og andet materiale, der er tilgængelige på nettet, og lidt om, hvilke redskaber, der findes til at orientere sig i disse enorme informationsmængder. Det hele fylder kun 7 sider og bliver derfor meget overfladisk og i hvert fald som praktisk guide uden værdi, bortset fra henvisningen til 3 omfattende, nye engelsksprogede titler om brugen af netværket.

Sammenfatning

Bogen er således en rigtig udmærket praktisk guide i forbindelse med håndteringen af videomediet. Guiden til de elektroniske bøger er knap så praktisk og fortaber sig lidt i en noget uoverskuelig beskrivelse af de mange tekniske formater, men indeholder dog mange nyttige informationer, samt diskussioner af mediets berettigelse og af de tekniske og juridiske problemer knyttet til et eventuelt udlån. Adgangen til Internet vil uden tvivl blive viet stor opmærksomhed de kommende år, men hele dette problemkompleks fortjener at blive beskrevet væsentligt mere grundigt, end det er tilfælde i denne bog.